

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת וישב, תשס"ז
מספר 682

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

מפגש חתן וכלה בשבוע שלפני החתונה*

בפרשתנו מסופר שכשהוגד לתמר שחמיה יהודה עולה תמנתה, התכסתה בצעיף וחכתה לו בדרכו (לח:יד). לפי הפשט התכסתה בצעיף כדי שלא יכירה, אך יש פרשנים הרואים בזה עניין של צניעות, שבכל הימים שהייתה בביתו הייתה מכוסה בצעיף. הצעיף נזכר גם בסיפור רבקה, שבראותה את יצחק חתנה התכסתה בו (בר' כד:סד-סה). רד"ק אומר בפירושו בעניין רבקה שהתורה מלמדת אותנו שיעור בדרך ארץ וצניעות, וזה לשונו: "שראוי לאשה שתצטנע בפני חתנה המיועד ותמנע מלהראות בפניו עד שהיא נשואה לו לגמרי" (לאחר שעברה את האירוסין ואת הנישואין). להלן נדון בנוהגי המפגשים בין החתן והכלה לפני החתונה.

בימי קדם היו הנישואין נערכים כשנה לאחר הקידושין (שנקראו אז אירוסין), אבל היום שלב הנישואין נערך מיד אחרי שלב הקידושין - הוא העברת הטבעת. האירוסין, הקרויים גם "תנאים", נערכים בדר"כ כמה חודשים לפני החתונה, ולפי הנהגה אשכנזית ידועה החתן והכלה פוגשים זה את זה במשך רוב תקופת האירוסין, אך במשך שבעת הימים שלפני הנישואין אין הם מתראים.¹ הפרדה זו אינה מוזכרת בתלמוד או במקורות מימי הביניים, אבל דומה שכיום היא נפוצה למדי. ישנן עדות באשכנז ובטורקיה להן היו מנהגי הפרדה חמורים בהרבה מאלה.² מנהגים אלה הגיעו לירושלים עד 1730 אך רווחו בקהילות אחרות כבר מ-1228 לפחות.³

למרות היעדר מקורות מוקדמים, ההנהגה שלא להתראות במשך השבוע שלפני החתונה מובאת בכמה חיבורים בני זמננו. ביניהם: ספר מנהגים לחב"ד;⁴ טהרת יעקב;⁵ *The Laws of Niddah*,⁶ המשער שהנהגה זו אינה מופיעה במקורות קדומים כיוון שבימים עברו החתן והכלה כמעט שלא נפגשו כלל לפני החתונה.

הרב אריה קפלן⁷ מזכיר הנהגה זו, מפנה לכמה חיבורים המזכירים אותה,⁸ ומציע כמקור את ההלכה העוסקת בדם חימוד ודורשת מאישה המקבלת הצעת נישואין או קובעת תאריך לנישואין לשמור שבעה נקיים פן תראה דם בשל ההתרגשות (נידה סו ע"א; שולחן ערוך, יורה דעה קצ"ב:א).⁹ ואולם דם חימוד אין בו כדי לנמק הנהגה זו, כיוון שההלכה הדנה בו מתייחסת לזמן קבלת הצעת הנישואין מהחתן, ואין היא רלוונטית לראיית החתן לפני החתונה. יש שהסבירו שאם הכלה קיבלה את הצעת הנישואין בלי שראתה מעולם את החתן המיועד, הרי כאשר היא רואה אותו מתעורר שוב החשש לדם חימוד. אבל החת"ם סופר ועוד רבים אחרים פסקו שאין ראיית החתן

* גרסה מוקדמת של חלק מהמופיע כאן פורסמה באתר האינטרנט:

<http://www.ou.org/publications/ja/5765/5765summer/LegalEase.Chatan.kallah.pdf>

1 בכמה ואריאציות של הנהגה זו הם משוחחים בטלפון ושומרים על קשר בדרכים אחרות כמו דוא"ל ו-SMS.

2 הרב בנימין אדלר, **הנישואין כהלכתם**, ירושלים תשמ"ד, כרך א, פרק ג, סעיף צג עמ' קטו, ובייחוד הערה 254.

3 א' פרידמן, "תקנות ירושלים", בתוך: **ספר דינבורג**, בעריכת בער, גוטמן ושובר, 1949, עמ' 214-206.

4 קה"ת תשנ"ד, עמ' 174.

5 הרב יעקב שכנזי, תשמ"ט, עמ' מז.

6 *Rabbi Binyomin Forst, Mesorah Publications*, 2002, vol 2, pp. 9-458.

7 *Made in Heaven*, Moznaim, NY 1983, p. 67.

8 *Sefer Haminhagim (Lubavitch) Rabbi Chaim Uri Lipshitz, Betrothed Forever* (N.Y. 1979);

9 רוב הפוסקים רואים בזה חשש חד פעמי הקיים כשהאישה מקבלת את הצעת הנישואין. הרא"ש (נידה י:ד) מניח שקיים חשש

מתמשך ככל שהחתונה מתקרבת שבשל ההתרגשות הגוברת תדמם הכלה, לכן יש צורך בבדיקות יומיות. ראו: **חכמת אדם**

קט"ו:א-ג. עוד נציין שיש דם חימוד הנוגע לאישה נשואה (נידה כ ע"ב), אך נראה שלו אין חוששים.

משפיעה על דם חימוד.¹⁰ יתרה מזו, ברוב רובם של המקרים בימינו נפגש הזוג פעם אחת לפחות לפני השבוע של הנישואין, וכך גם חשש זה אינו רלוונטי.¹¹ מכל מקום, לא נראה שיש דרך כלשהי לתלות את ההפרדה שבוע לפני הנישואין בהלכות דם חימוד.¹² האירוניה היא שדם חימוד יכול להיות דווקא סיבה שיהיה עליהם לראות זה את זה, על פי דברי הגמרא (נידה כ ע"ב) שאישה המתגעגעת לבעלה הנעדר תראה דם חימוד.

להפרדה הוצעו גם כמה סיבות פסיכולוגיות. למשל, יש שטענו שההפרדה מביאה להתרגשות מוגברת בראיית בן הזוג בחתונה עצמה. אחרים טענו שהנהגה זו נועדה למנוע מריבות בין בני הזוג בימים של מתח מוגבר. מהסבר זה משמע שאל להם לדבר בטלפון או ליצור קשר בכל אמצעי אחר, ואכן הרב אלישיב פוסק שבמשך שבעת הימים שלפני החתונה אסור לחתן ולכלה לראות זה את זה, אסור להם לדבר בטלפון, ויש להימנע אף משליחת מכתבים.¹³ הרב אלישיב התנגד גם למנהג ה"חדש" של החתנים לשלוח ביום החופה מכתב לכלה ע"י שליח.¹⁴

יש החוששים לקרבה יתרה בין החתן לכלה. בתקופה זו בני הזוג חשים כבר בנוח זה עם זה (ראה רמ"א אבן העזר נה: א), ובימים הסמוכים מאוד לנישואין הכלה נחשבת לאסורה פחות – הלוא אין היא אשת איש ואף לא נידה,¹⁵ שכן הכלה יכולה לטבול במקווה ימים אחדים לפני החתונה (אך רצוי שלא יותר מארבעה; רמ"א אבן העזר קצב ב). אם זה אכן החשש, אפשר היה להתיר להם לראות זה את זה בתנאי שלא יהיו לבדם.

מסיבות אלה ואחרות יש הממליצים לצמצם ככל האפשר את הקשר בין בני הזוג בימים שבין האירוסין ('התנאים') ובין החתונה. הרב ש"ך מצוטט כאומר: "לאחר האירוסין דעתו שיש למעט בפגישות, רק פעם בכשלושה שבועות או פעם בחודש ... כי ראה במקרים רבים שריבוי הפגישות לאחר האירוסין גרם דווקא ריחוק ובעיות".¹⁶ המלצה זו היא פרקטית ולא הלכתית. גם הרב שטרנבוך מיעץ לצמצם ככל האפשר בפגישות לאחר האירוסין.¹⁷ כמובן, יש להתחשב בכך שהוא מיעץ לצמצם גם את הפגישות לפני האירוסין לשתיים/שלוש בלבד.

יותר מהם מחמיר ר' יצחק מאיר מארגנשטערן:¹⁸ "והנה דעת הבעש"ט הק' וההולכים בדרכו זי"ע שח"ו לא יפגשו כלל החתן והכלה בין כתיבת התנאים לנישואין". הוא מאריך מאוד בתיאור ההחמרות של הפוסקים בעניין זה ובציון ההגבלות הרבות שלדעתו צריכים לקבל עליהם גם המתירים פגישות בין חתן לכלה בתקופה זו. כדבריו: ואפילו להמתירים להפגש, אין לטייל בשוק עם הכלה, וכדשמעתי מהגר"ח קניבסקי שליט"א שאביו בעל הקהלות יעקב זצ"ל התנגד מאד למנהג הקלוקל הזה ... ובשום אופן לא הניח את בניו ונכדיו לטייל בשוק עם כלותיהם.

מנהג תימן המסורתי היה שלעתים קרובות לא דיברו החתן והכלה זה עם זה כלל לפני ליל הנישואין.¹⁹ הם היו ממלאים את הדרישה התלמודית לראות זה את זה לפני הנישואין על ידי שהיו נפגשים במסיבת האירוסין, אבל לא היו פותחים בשיחה של ממש עד היכנסם לחדר ייחוד.

אף שמדובר בהנהגה אשכנזית, היא נדונה אף בכתבי הרב עובדיה יוסף.²⁰ הוא דן בייחוס ההנהגה האשכנזית לדם חימוד, אך אינו סבור כך: "ואולי עושים זאת גם מטעמים אחרים". הוא מצייץ שאין להנהגה זו מקור, ולפי עדות בנו הוא אכן פסק להקל בכמה מקרים. עם זה הוא אומר שראוי לאמץ הנהגה זו. בהמשך דבריו נאמר שאף שאצל הספרדים לא הייתה הנהגה כזו, "לאחרונה התקבל מנהג זה שלא להפגש שבוע קודם החתונה גם אצלנו, ובפרט בקרב בני תורה", והוא מברך על כך, שכן "מנהג נכון והגון הוא למעט ככל האפשר בפגישות שבין החתן והכלה קודם החתונה. ומי יתן והיו ממעטים לגמרי להפגש בין האירוסין לחתונה".

הרב מרדכי אליהו מזכיר גם הוא בספרו **דרכי טהרה** (ירושלים תשמ"ד עמ' ק) הנהגה זו ואת הקשר בינה ובין דם חימוד ומפנה לספר המנהגים של חב"ד. הרב אליהו הקפיד לציין שמותר לזוג לשוחח בטלפון ו"בשעת הצורך ניתן להקל בדבר, כי מהדין אין זה מעכב".

רבים מגדולי ישראל בדור הקודם, בהם הרב יוסף-דב סולובייצק והרב משה פיינשטיין, לא הקפידו על הנהגה זו. הרב משה דוד טנדלר, חתנו של הרב משה פיינשטיין, סיפר שהוא התחתן ביום שלישי בערב.²¹ העלייה

10 ראו: **פתחי תשובה, יורה דעה קנב: א, ג**; חתם סופר **יורה דעה קפד**; בדי השולחן קצב ח.

11 לבד מזה אין הנהגה זו נשמרת בנישואין שניים, אף שההלכות של דם חימוד חלות גם בהם.

12 ההסבר האפשרי היחיד ששמעתי להחלטה של הלכה זו כאן הוא שתמיד בימים הסמוכים לחתונה יתרחשו מריבות קטנות (ליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא – שבת קל ע"א), ומידי פעם אפילו בין החתן לכלה, היכולות להביא את הכלה לבטל את הנישואין בלבה. וכאשר עד מהרה היא מתפייסת ומחליטה להמשיך בנישואין, הרי זה כהחלטת נישואין חדשה, המחייבת ספירה חדשה של שבעה נקיים (שולחן ערוך אבן העזר קצב ג. ראו את דיון של דברי חמודות ס"ק כא לרא"ש נידה י:ד). עם זה לא מצאתי מקור שביטול החתונה בלב יחייב חשש לדם חימוד בסיטואציה זו, ו**חכמת אדם** קטו ה מצייץ שאין חשש.

13 שלמי אליעזר, בתוך **מבקשי תורה** תמוז תשנ"ז, כרך חמישי קובץ כה. המקור המובא שם הוא שולחן ערוך, יורה דעה קצב, סעיף א. אינני בטוח אם אלה דברי המקור של הרב אלישיב.

14 **שלמי אליעזר**, שם, אייר תשס"ב, כרך חמישי קובץ כז.

15 כמובן, בהנחה שאין מדובר בחופת נידה. באשר למגע של אדם בכלתו הפנויה שאיננה נידה מביא הרב יהודה הרצל הנקין בספרו

שו"ת בני בנים, ירושלים תשמ"א, ציטוט בשם מהרי"ל המתעד מנהג במגנצא שבו החתן מחזיק בכלתו לפני טקס הנישואין.

16 שלמי אליעזר, שם, עמ' ל.

17 **תשובות והנהגות**, ירושלים תשנ"ז, כרך ג, אבן העזר שצ, עמ' 450.

18 בספרו **שארית יעקב**, ירושלים תש"ס, סי' סג עמ' קסד-קסז.

19 הרב יוסף קאפח, **הליכות תימן**, תשס"ב, עמ' 157-153, 203.

20 הרב יצחק יוסף, **ילקוט יוסף – שובע שמחות**, ירושלים, תשנ"ח, עמ' פ"א.

21 בשיחה אישית ביולי 2005.

לתורה הייתה בשבת שלפני החתונה, כנהוג, וכלתו נכחה בסעודה ואף עזרה להגיש את האוכל לאורחים, בהם החתן.

בעל **נטעי גבריאל** אינו מזכיר את הנהגת ההפרדה ואף מביא (בשם בעל **שדי חמד**, מערכת חתן וכלה אות כב) את מנהג ירושלים "שהחתן והכלה הולכים להתברך בשבוע שלפני החתונה מרבנים וחכמי העיר".²² רבנים בני זמננו מכירים בהיעדר בסיס הלכתי להנהגה זו.²³ הרב שלמה אבינר כותב בעניין החשש מדם חימוד: "אין לזה מקור כתוב", אך בהסתמך על בעל **שובע שמחות** הוא אומר ש"יש למעט ככל האפשר בפגישות אם לא לצורך הכרחי". הרב אביגדור נבנצאל מזכיר גם הוא את דם חימוד כטעם ההנהגה, אך מעיר: "כמדומני זה יותר בגדר עצה טובה מאשר בגדר הלכה". הרב יעקב אריאל מודה שאין מקור להנהגה זו ומציע הסבר "שבימים האלה יש חשש גדול יותר להתקרבות בין החתן והכלה, וכדי למנוע תקלה נהגו להיפרד באותם ימים". גם חיבורים מקיפים כמו **מנהג ישראל תורה** של יוסף לוי (תשנ"ז) ו**ענבי הגפן** של מנחם-מנדל הכהן פקשר (ירושלים תשמ"ה)²⁴ אינם מזכירים הנהגה זו כלל, אך אין בזה כדי למעט בחשיבותה. אכן נראה שפוסקים אחרים בדור הקודם, בהם הרב יעקב קמניצקי, הכירו אותה. הרב חסקל בעסער (נולד בשנת 1923) אמר לכותב קורותיו שנהוג היה שחתן וכלה לא יראו זה את זה בשבוע שלפני החתונה, אבל לפני חתונתו (בירושלים ביולי 1942) הוא הפר מנהג זה.²⁵ אמנם הוא לא נפגש עם כלתו כל השבוע, אולם ביום החתונה הוא רצה לראות את ליבה, כלתו, לכן בירר את השעה שבה הלכה לכותל, פגש אותה שם והם החליפו כמה מילים. בשיחת טלפון בנובמבר 2005 הוא הסביר את אי-ההקפדה שלו ואמר שהנהגת ההפרדה הייתה נפוצה לפני מלחמת העולם השנייה בפולין שממנה בא, אך היא לא הייתה קיימת בגרמניה, שאת מנהגייה הוא הכיר ומהם למד. אין מטרתו של מאמר זה לזלזל בהנהגת ההפרדה אלא רק להראות שאין מקורות מוקדמים בולטים להנהגה זו, ואין לה בסיס הלכתי. לפיכך הרוצה לשמור הנהגה זו הרשות בידו ויעמוד על הברכה, אך אל לו לתת לה חשיבות רבה מלהנהגות אחרות.

הרב ד"ר ארי זיבוטפסקי
המרכז לחקר המח

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע

²² גבריאל ציננער, **נטעי גבריאל – הלכות נישואין**, חלק א', ירושלים תשנ"ח, פרק ד' ס' ו עמ' נה.

²³ הדברים להלן נכתבו על ידי רבנים אלה במכתבים אליי באדר תשס"ו.

²⁴ הפרק הרביעי שבחלק הראשון בספר כותרתו "השבת ושבוע שלפני החתונה".

²⁵ *Warren Kozak, The Rabbi of 84th Street, HarperCollins, 2004*.